

in parallel with the processes of cultural convergence and tolerance of the other values. What is happening in the individual consciousness, with the need to be translated into the sphere of interstate relations, personal friendly relations should become the basis of intergovernmental politics. Such an approach should be comprehensive and take into account the relationship at the level of person, group, ethnic group, state, planetary society. It is proved that collective and personality aspects should jointly form the socio-cultural context of cultural policy in the context of European integration.

Keywords: cultural policy, European integration, international relations, multiculturalism.

УДК 323.2

А. І. ПОГОРЕЛОВА

АНТИКОРУПЦІЙНА КУЛЬТУРА В СИСТЕМІ ДЕМОКРАТИЧНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Розглядаються можливості впливу парламентського потенціалу України на додання корупції в країні.

Ключові слова: корупція, парламент, суспільство, демократія, культура парламентаризму, якість законів.

Погорелова А. И. Антикоррупционная культура в системе демократического государственного строительства

Рассматриваются возможности влияния парламентского потенциала Украины на преодоление коррупции в стране.

Ключевые слова: коррупция, парламент, общество, демократия, культура парламентаризма, качество законов.

Pohorelova Alla. Anticorruption Culture in the System of Democratic State Creation

The article focuses on the Ukraine's parliamentary potential possibilities to influence overcoming corruption in the country.

Keywords: corruption, parliament, society, democracy, parliamentarism culture, quality of laws.

© ПОГОРЕЛОВА Алла Іванівна — доктор політичних наук, доцент, науковий консультант Інституту законодавства Верховної Ради України, заслужений працівник культури України

Для громадян України, органів державної влади України має бути серйозним викликом необхідність більш ефективної розбудови справедливого демократичного устрою життя, подолання сприйняття міжнародною спільнотою України як однієї із найбільш корумпованих країн світу. Розглянемо об'єктивні можливості антикорупційного впливу на вирішення зазначеного завдання в контексті парламентського потенціалу, підвищення якості роботи єдиного законодавчого органу — Верховної Ради України.

Йдеться про: долання корупційних схем включення особи до списку кандидатів у депутати; професійну спроможність депутатського корпусу розробляти та ухвалювати якісні законопроекти; налагодження ефективного контролю за виконанням законів; чітку відпрацьовану систему невідворотності відповідальності за корупційні дії; дотримання депутатської етики в усіх діях всіма депутатами; систему парламентських заходів з формування високої правової культури в суспільстві; створення атмосфери впливу на свідомість громадян через систему культури, моралі, права з метою утвердження антикорупційного світогляду в суспільстві.

Очевидною видається провідна роль парламенту у розгортанні модернізаційних процесів в Україні на базі реформістських, в т. ч. спеціальних антикорупційних законів, ефективного контролю їх виконання, забезпечення реального покарання за корупційні дії, що має демонструвати реформована судова система.

Оскільки латинське слово *conruptio* означає підкуп, то зрозуміло, що підкупність і продажність серед державних, політичних і громадських діячів, а також урядовців і службовців державного апарату має розглядатися суспільством як зрада національних інтересів, як свідоцтво вкрай низьких моральних якостей так званої еліти, що гальмує розвиток економіки, негативно позначається на психологічному кліматі в суспільстві, веде людей до розчарування, зневіри у справедливість, у можливості реалізувати свої творчі здібності на рідній землі, змушує шукати такі можливості в інших країнах.

Обговорення проблем забезпечення ефективності антикорупційного законодавства України зокрема під час круглого столу в Інституті законодавства Верховної Ради України в лютому

2018 року за участю народних депутатів України, науковців, юристів-практиків вкотре показало актуальність системного підходу до розгляду корупції як масштабної загрози для консолідації української політичної нації, для розбудови демократичної держави, засвідчило наявність значних резервів щодо реалізації парламентського антикорупційного потенціалу.

Демократія отримує життєву силу в разі свідомої орієнтації держави і суспільства на високі моральні цінності, на правові норми, які диктують людям певну поведінку в їхньому спільному житті. Саме там діє правовий порядок, де визнаються й дотримуються моральні норми, що є загальнокультурними за своїм походженням, адже право працює у зв'язці з мораллю над людською поведінкою, сприяє утвердженню такого порядку в суспільному житті, що заснований на справедливій взаємодії, на довірі, взаємоповазі громадян.

Українські дослідники проблем подолання корупції і тіньової економіки справедливо наголошують, що важливою умовою подолання корупції є послідовна демократизація всіх сфер суспільного життя, відкритість влади, прозорість та зрозумілість для населення державних рішень, професійна діяльність управлінського апарату¹.

На відміну від європейських держав, в яких правова свідомість, правова культура, вивірене ефективне податкове законодавство, жорстка реакція на виявлені факти корупції уже виступають соціальним регулятором відносин всередині політичної системи, держави і суспільства, в яких антикорупційна складова правової культури виявляє себе з очевидністю на публічному рівні через поведінку керівних осіб, в Україні перед парламентом стоїть актуальне завдання консолідації зусиль всіх державних органів і громадян задля активного формування правової системи цінностей, правової культури.

В умовах становлення і розвитку ринкових відносин важко переоцінити роль культури, як відповідної освіти, виховання, облагородження людини в забезпеченні гармонізації ринкового принципу, що асоціюється із почуттям свободи, і соціального, суттєвою ознакою і компонентом якого є відповідальність. Це

пояснює гостру суспільну вимогу до розмежування бізнесу і політики, до унеможливлення проведення власних бізнесових справ на політичних, державних посадах, яка в Україні на жаль практично ігнорується, що веде до свавілля так званої еліти, підриває спроможності до розвитку країни. Бажання політичного класу «мати» на протипагу «бути» — є не просто свідченням відсутності відчуття міри, тобто відсутності необхідної для високопосадовців культури. Стає зрозумілою природа їхнього захоплення тактичними кроками в ім'я збереження власного владного становища замість вироблення стратегічних орієнтирів розвитку в інтересах всього народу.

Сьогодні особливо доречною вбачається думка, що її артикулює Еріх Фромм²: при способі існування за принципом володіння основу стосунків між індивідами становлять суперництво, антагонізм, страх, бажання мати супроводжує прагнення мати дедалі більше. І природним наслідком орієнтації на володіння виявляється зажерливість, що б не було предметом жадання. При цьому виробництво, якого б рівня розвитку воно не досягло, ніколи не встигатиме задовольняти необмежені запити й бажання; між індивідами обов'язково виникнуть суперництво та антагонізм у боротьбі за досягнення ще більших благ. На протипагу зазначеному при орієнтації на буття приватна власність вартує не надто багато, не є значимою величиною, бо для того, щоб користуватися чимось або отримувати задоволення від чогось, не конче обов'язково володіти цим «чимось». При орієнтації на буття не одна людина, а великі спільноти, навіть мільйони здатні поділяти спільну радість, пізнавати щастя спільної радості, що є однією з найглибших форм людського щастя. Про це свідчить піднесений настрій в суспільстві після проголошення 1991 року незалежності України або спільне тріумфування в українському парламенті після прийняття Конституції України 1996 року.

У контексті формування кадрового складу та забезпечення належного функціонування Парламенту, в якому від депутатів вимагається професійна готовність діяти в інтересах усього народу, питання антикорупційної свідомості, антикорупційної культури депутатів набувають ваги важливих критеріїв при визначенні

кандидатів у депутати, якими мають керуватися політичні партії, громадські організації, формуючи передвиборчі списки, або рекомендації до включення певних осіб у такі списки. До речі, понад п'ятсот років тому, коли Київ отримав замість вічового устрою міське управління за німецьким (магдебурзьким) правом, кияни серйозно замислювалися над тим, кого обирати до магістрату.

Правовими наслідками отримання Києвом магдебурзького права, зокрема, стали: обмеження прав місцевої державної адміністрації (воєвод, намісників тощо); обрання власного органу міського самоврядування — магістрату, який складався із двох колегій — ради (адміністративний орган) та лави (судовий орган). Раду магістрату очолював бургомістр, колегію лавників — вїйт. Право бути обраними до магістрату мали жителі міста «добрі, розумні, осілі в місті, віком від 25 до 70 років, не дуже багаті і не дуже бідні, з доброю славою, законно народжені, охороняючі справедливість та правду, такі, що не мають жадібності та злості, не лихварі, не двоєжонці тощо»³.

Ми маємо зазначити, що сьгодні подібні критерії оцінюються як порушення прав людини у відповідності до Конституції України, міжнародних норм, що громадяни самі повинні розбиратися, за кого варто голосувати. Але безперечно тоді логічно ставити питання про рівень культури виборців, їхньої правосвідомості, про їхню обізнаність із реальним станом речей. На допомогу мають приходити демократичні об'єктивні засоби масової інформації, громадські організації, які, аналізуючи ступінь відкритості влади, на базі журналістських розслідувань чесно орієнтували б громадян з цього питання, сприяли б виробленню ними власних оцінок, їхньому власному осмисленому вибору. На жаль, ці питання ще не набули в Україні належної уваги, практичної продуктивності.

Культура, яка є по суті людською формою життя, як відомо, опосередковує природне існування людини мисленням, почуттями, діяльністю. Саме діяльнісно-творче розуміння культури привертало увагу геніального українського мислителя Г. Сковороди. Культура потребує певної рівноваги духовних і матеріальних цінностей, відчуття міри у всьому, спрямованості не на жорсткий, а

на демократичний ідеал, яким логічно вважати вміння людей співіснувати, вміння досягати домовленостей, консенсусу, миру замість війни.

У процесі історичного розвитку ми бачимо переплетіння традицій, що забезпечують збереження соціальної організації суспільства, та інновацій, що рухають його вперед. Нині взаємодіють різні традиції та різні інновації. Оновлення підходів до розвитку культури у XXI ст. органічно пов'язане з розвитком концепції оптимальної взаємодії всіх сфер суспільного організму, що відбиває об'єктивний тісний і глибокий взаємозв'язок екологічних, економічних, політичних і морально-етичних процесів. Моральних лідерів здатна створювати лише справжня культура.

Не може бути продуктивним і консолідаційним взаємозв'язок між політичним класом і суспільством, якщо вони живуть в різних культурно-правових системах координат, за власним розумінням добра і зла, справедливості, не відчувають болі знедолених.

Депутатський корпус виступає важливою складовою політичного класу, його активність живиться конституційною вразливістю через неминучу ротацію у визначений законодавством термін і можливістю бути обраними або необраними до Верховної Ради України у наступній каденції парламенту. Результативність роботи народних обранців суспільство має навчитися пов'язувати насамперед із здатністю влади долати кризові явища, домагатися якісних зрушень у позитивний для людей бік у всіх сферах соціально-економічного, соціально-культурного життя.

На сучасному етапі нашого розвитку принципово важливо визначати парламентаризм як співтворчість на шляху демократичного врядування держави і суспільства із визнанням морального імперативу за провідної ролі законодавчої влади. Така співтворчість об'єктивно може бути результативною в разі постійного відчуття державою і суспільством одне одного, усвідомлення партнерами важливості діалогу влади і суспільства, всіх його громадян, готовності до такого діалогу, вироблення його механізмів, ефективності результатів співтворчості на базі зазначеного діалогу, що і свідчитиме про культуру парламентаризму⁴.

Забезпечення правових передумов та ефективних форм діалогізації парламентської комунікації визначає сам зміст поняття «культура парламентаризму». Розвиток культури парламентаризму виступає як надійний механізм збереження відносин солідарності й довіри в суспільстві. Запропоноване поняття виводить розгляд проблем розвитку самого парламенту і проблем розвитку суспільства за межі їхньої нібито окремішності. Адже лише на шляху розгляду їхньої взаємодії і взаємовпливу можна віднаходити резерви зміни на краще якісних характеристик як влади, так і суспільства, формування сучасного оптимістичного світогляду.

У сучасних умовах зростає значення світоглядних принципів політики, політичної етики, і в першу чергу — законодавців. Саме вони виступають своєрідним компасом політичної поведінки людей, впливають на виконання ними політичних функцій, формування власної морально-політичної позиції. Саме влада, як відомо, є одночасно і ключовою метою і засобом політичної діяльності, тому їй належить вирішувати різноманітні соціально-економічні, соціально-культурні проблеми, встановлюючи якісні межі моральності в політиці, дотримуючись певних культурних рамок. Політики з чітко визначеною позицією, морально бездоганною поведінкою виступають як найбільш стабільні суб'єкти політичної практики.

Моральний імператив у діяльності парламенту охоплює цілий ряд взаємопов'язаних компонентів, що мають об'єктивний і суб'єктивний характер. Йдеться, перш за все, про об'єктивні парламентські орієнтації, що визначаються конституційними повноваженнями парламенту, дозволяють оцінити роботу парламенту на підставі довіри чи недовіри громадян до влади. Від суб'єктивних моральних цінностей, притаманних представникам усіх основних підсистем такого складного організму, як парламент, та використання ними тих парламентських технологій, що позитивно зарекомендували себе в європейській і світовій парламентській практиці, їхнього професійного рівня залежить підсилення чи гальмування досягнення тих результатів, на які розраховують виборці.

Оскільки сфера моральних аспектів професійної діяльності депутатів парламенту привертає особливо пильну увагу з боку

громадськості, у тому числі і завдяки засобам масової інформації, стає зрозумілим виняткове значення відкритості роботи парламенту, унеможливлення такого небезпечного соціального явища, як показна, подвійна мораль, подвійні стандарти його представників, адже саме вони живлять деформацію масової свідомості, у ряді випадків слугують виправданням порушень законів пересічними громадянами. Внутрішньопарламентський діалог повинен демократизуватися під впливом розвитку діалогу з виборцями та залучення відповідних фахівців, громадських організацій до серйозного опрацювання законопроектів на всіх стадіях законотворчої роботи.

Пошук суспільством і владою таких механізмів представництва та урахування в парламенті соціальних інтересів різних верств населення, які би дозволили наповнювати парламент підготовленими до складної парламентської роботи особистостями (як чоловіками, так і жінками різного віку), що здатні бути вищими за корпоративні інтереси на користь загальнонаціональних, тобто особистостями з високим інтелектуально-моральним, культурним потенціалом, набуває значення стратегічного чинника демократичної розбудови. На цьому шляху можна буде переборювати існуючу надмірну конфліктність міжфракційних відносин у Верховній Раді України, збільшувати потужність взаємного культурного впливу еліти і всього українського соціуму, долати агресивну тоталітарність поведінки як депутатів, так і виборців.

Виходячи із завдання підвищення якості законопроектів, їхньої антикорупційної спрямованості, на вирішенні якого наполягає суспільство, парламенту належить ефективніше використовувати позитивний міжнародний, зокрема європейський, досвід шляхом широкого залучення до підготовки законопроектів, їхнього обговорення у відповідних робочих групах, на круглих столах законодавців різних фракцій, комітетів, урядовців, експертів, активістів громадських організацій, фахівців правозастосовчої практики, розширювати свої погляди на актуальні проблеми, виробляти більш плідні підходи, зміцнювати взаємну довіру в суспільстві.

Ознакою професіоналізму має стати ефективна робота кожного парламентського комітету з вітчизняною науковою спільнотою, систематична публічна оцінка результатів такої роботи, що сприятиме піднесенню рівня культури парламентаризму, зближенню підходів різних політичних сил до перспектив розвитку держави, до справедливого устрою, при якому корупція буде не лише аморальним явищем, але й не вигідною економічно.

Антикорупційна спрямованість у діяльності Парламенту сприятиме утвердженню ідей парламентаризму в суспільстві, вихованню прихильників демократії серед політичних лідерів, громадських активістів, молодих виборців. Політичний процес дедалі більше набуватиме рис спільного пошуку раціональних підходів до організації демократичного загальнонаціонального життя, узгодження інтересів всіх верств населення на якісній правовій основі. Політика поступово має перетворюватися у науку і мистецтво жити разом, що відповідатиме викликам XXI століття.

1. *Мандибура В. О.* Корупція: інституційна сутність та механізми подолання: монографія. Київ: Парлам. вид-во, 2017. 488 с. 2. *Фром Еріх.* Мати чи бути. Київ: Укр. письменник, 2010. С. 123-128. 3. *Мужилко О.* Влада міста Києва. Київ: Бужани, 2011. С. 13. 4. *Погорелова А. І.* Розвиток культури парламентаризму в Україні: монографія. Київ: Парлам. вид-во, 2012. 248 с.

Pohorelova Alla. Anticorruption Culture in the System of Democratic State Creation

The necessity to ensure more effective building-up of a just democratic way of life, overcoming the international community's perception of Ukraine as one of the most corrupt countries in the world should be a serious challenge for the citizens of Ukraine, and the Ukrainian authorities. Let's review the objective possibilities of anticorruption influence on fulfilling this task in the context of parliamentary potential, improving the quality of the work of a single legislative body — the Verkhovna Rada of Ukraine.

We are talking about: the elimination of the corruption schemes of including a person in the list of candidates for deputies; the professional capacity of the deputy corps to develop and adopt qualitative bills; the establishment of an effective control over the implementation of laws; the clear thoroughly elaborated system of inevitability of liability for corruption actions; the observance of the deputy's ethics in all actions by all the deputies; the system of parliamentary measures for the formation of a high legal culture in society; the creation of an atmosphere of

influence on the consciousness of citizens through the system of culture, morality, and law in order to establish an anticorruption outlook in the society.

It is obvious that the Parliament shall play a leading role in developing the modernization processes in Ukraine based on the reformist laws inter alia special anti-corruption laws, effective control over their implementation, and ensuring real penalty for the corrupt conduct, which should be demonstrated by the reformed judicial system.

Whereas the Latin word *corruptio* means bribery, it is clear that the covetousness and corruption among state, political and public figures, as well as government officials and employees of the state apparatus should be considered by society as a betrayal of the national interests, as an evidence of the extremely low moral qualities of the so-called elite, which hinders the development of economy, adversely affects the psychological climate in society, leads the people to disappointment, disbelief in justice and ability to realize their creative abilities on their native land, forcing them to look for such options in the other countries.

Unlike the European states, in which the legal consciousness, the legal culture, and the established effective tax legislation, as well as the tough response to the revealed facts of corruption have already become a social regulator of relations within the political system, the state and society; in which the anticorruption component of the legal culture manifests itself clearly in the public level through the behavior of executives, in Ukraine the Parliament faces an urgent task of consolidating the efforts of all state bodies and citizens for the sake of active formation of the values' legal system and the legal culture.

In the context of the formation of cadre personnel and ensuring proper functioning of the Parliament, in which professional readiness to act in the interests of the entire nation is required of the deputies, the issues of anti-corruption consciousness and the anticorruption culture of deputies acquire the weight of important criteria in determining the candidates for deputies, which political parties and public organizations should follow, forming pre-election lists, or recommendations for inclusion of certain people in such lists.

At the present stage of our development, it is fundamentally important to define parliamentarianism as an associate creative work on the path of democratic governance of the state and society, with the recognition of the moral imperative under the leadership of legislative power. Such an associate creative work can objectively be resultative in the event of a constant sensation of each other by the state and the society, the awareness of partners of importance of the dialogue between power and society, all its citizens, readiness for such a dialogue, the development of its mechanisms, the effectiveness of an associate creative work on the basis of the mentioned dialogue, which will testify to the culture parliamentarianism [4].

The moral imperative in the work of the Parliament embraces a number of interrelated components that are of objective and subjective character. First of all,

we are speaking about the objective parliamentary orientations that are determined by the constitutional powers of the parliament, which allows us to assess the work of the parliament on the basis of trust or distrust of citizens to the power. From the subjective moral values that are inherent to the representatives of all the main subsystems of such a complex organism as a parliament, and their use of those parliamentary technologies that have proven positively in European and world parliamentary practices, as well as from their professional level there depends strengthening or retarding the achievement of those results, which voters expect.

As far as the sphere of moral aspects of people's activity in the event of their activities in the parliament attracts particular attention from the public, including through the mass media, it becomes clear the exceptional importance of the openness of the work of the parliament, the impossibility of such a dangerous social phenomenon, as evidenced by the double morality, the double standards of its representatives, because it feeds on the deformation of mass consciousness, justifies in some cases violations of laws by ordinary citizens. The intra-parliamentary dialogue should be democratized under the influence of the development of dialogue with voters, subject to serious drafting of draft laws at all stages of lawmaking with the participation of relevant specialists and public organizations.

As far as the sphere of moral aspects of professional activities of the parliament's deputies attracts particular attention on the part of the public, also due to the mass media, it becomes clear the exceptional importance of the openness of the parliament, making impossible such a dangerous social phenomenon, as a hypocritical, double morality, the double standards of its representatives, because scilicet they feed the deformation of mass consciousness, and in some cases serve the justification for violations of laws by ordinary citizens. The inter-parliamentary dialogue should be democratized under the influence of the development of dialogue with voters and the mandatory involvement of relevant specialists and public organizations in the serious elaboration of draft laws at all stages of lawmaking.

The anti-corruption orientation in the Parliament's activities will expedite the consolidation of the parliamentarism's ideas in society, the education of supporters of democracy among political leaders, public activists, and young voters. The political process will increasingly acquire the features of a common search for rational approaches to the organization of a democratic nationwide life, harmonization of the interests of all segments of the population on a qualitative legal basis. Politics must gradually become a science and art of living together that will meet the challenges of the 21st century.

Keywords: corruption, parliament, society, democracy, parliamentarism culture, quality of laws.